

Remiss om nya målbilder för god miljöhänsyn gällande kulturmiljöer

Inom ramen för arbetet med målbilder för god miljöhänsyn remitterar målbildsförvaltningens samverkansgrupp härmed fyra reviderade samt en ny målbild gällande kulturmiljöer/övriga kulturhistoriska lämningar, därutöver en enkel handledning till kulturmiljövården.

Målbilder för god miljöhänsyn är skogssektorns gemensamma arbete och har framtagits i bred samverkan med representanter från skogsnäringen, skogsägare, Skogsstyrelsen, andra berörda myndigheter, ideella organisationer och specialister inom området.

Målbilderna återfinns tillsammans med kommentarer och övergripande information om målbildsprojektet i bifogad rapport och gäller:

- Bebyggelselämningar
- Tjärframställningsplatser
- Kulturhistoriska stigar och vägar
- Översilningsängar
- Kulturmiljöer vid vatten

Yttrande

Ni ombeds att yttra er över bifogad remiss **senast fredagen 2020-02-07**, svaren skickas med e-post till skogsstyrelsen@skogsstyrelsen.se

Med vänlig hälsning

Samverkansgruppen för förvaltning av målbilder för god miljöhänsyn

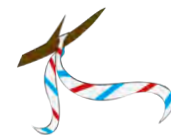
Kontaktpersoner (vid frågor)

Mattias Persson (gruppsamordnare kulturmiljögruppen), Skogsstyrelsen
mattias.n.persson@skogsstyrelsen.se

Oskar Forsberg (ordföranden samverkansgruppen), Skogsstyrelsen
oskar.forsberg@skogsstyrelsen.se

Bilaga

Remissversionen av rapporten *Skogssektorns gemensamma målbilder - nya och reviderade målbilder för god miljöhänsyn – Målbilder för kulturmiljöer/övriga kulturhistoriska lämningar*

RAPPORT 2019/21

Skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn – nya och reviderade målbilder

Målbilder för kulturmiljöer/övriga kulturhistoriska lämningar

REMISSVERSION

© Skogsstyrelsen, december 2019

REDAKTÖRER

Mattias Persson, Oskar Forsberg Skogsstyrelsen

SAMVERKANSGRUPPGRUPP FÖR FÖRVALTNING AV MÅLBILDER FÖR GOD MILJÖHÄNSYN

Oskar Forsberg (ordförande.), Skogsstyrelsen

Anna Cabrajic, SCA Skog

Nicklas Samils, Bergvik

Peter Bergman, Sveaskog

Liselott Eriksson, Naturvårdsverket

Jonas Eriksson, Norra skogsägarna

ARBETSGRUPPEN MÅLBILDER FÖR KULTURMILJÖER

Mattias Persson (samordnare), Skogsstyrelsen

Anna Kolmert Boström, Stora Enso

Elin Sunesdotter, Skogsentreprenörerna

Linda Eriksson, Skogsindustrierna

Leif Gren, Riksantikvarieämbetet

Åsa Ström, Södra Skogsägarna

Thomas Kuhmunen, Sametinget

David Rönnblom, Holmen Skog

Helena Lindén, Norra Skogsägarna

Malin Svarvar, Länsstyrelserna (Länsstyrelsen Östergötland) Jenny

Karlsson, Skogsstyrelsen

Karin Johansson, Skogsstyrelsen

Katrin Nilsson-Taylor, Naturvårdsverket (fr vår 2019)

Michael Lehorst, Sveriges Hembygdsförbund (fr vår 2019) Malin

Norderman, Sveaskog (fr vår 2019)

GRAFISK PRODUKTION

Bo Persson

OMSLAGSFOTO

Mattias Persson

UPPLAGA

Finns endast som pdf-fil för egen utskrift

Innehåll

Sammanfattning	5
1 Målbildsarbetet	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Förvaltning av målbilderna	7
1.3 Hur målbilderna tagits fram	8
1.4 Om målbilderna allmänt	8
1.5 Målbilder för god miljöhänsyn – kulturmiljöer	8
1.6 Övergripande om målbilderna för kulturmiljöer	9
1.7 Struktur – äldre-, reviderade- och nya kulturmiljömålbilder	9
1.8 Lagstiftning och avgränsning	10
1.9 Nulägesbild - skaderisker i samband med skogsbruk	10
2 Målbilder för kulturmiljöer/övriga kulturhistoriska lämningar 2019	12
2.1 Bakgrund	12
2.2 Målbildsdokument, reviderade och nya	12
3 Bebyggelselämningar	13
4 Tjärframställningsplatser	15
5 Kulturhistoriska stigar och vägar	17
6 Översilningsängar	19
7 Kulturmiljöer vid vatten	21
8 Enkel handledning till kulturmiljövården	23
9 Litteratur/källförteckning	25
Bilaga 1. Kommentarer till rapportens medföljande målbilder, kapitel 2.	26
Kommentarer målbild Bebyggelselämningar	26
Naturvård kontra kulturmiljövård	26
Kulturstubbar vid bebyggelsemiljöer	26
Bebyggelselämningar och lagstiftningen	26
Kommentarer Tjärframställningsplatser	27
Ett varierande utseende	27
Kommentarer målbild Kulturhistoriska vägar och stigar	28
Kulturstubbar, speciell hantering	28
Lagstiftningen	28
Kommentarer målbild Översilningsängar	29

Kommentarer målbild Kulturmiljöer vid vatten _____	30
Kulturhistoriska värden prioriteras _____	30
Tillhörande lämningar _____	30
Återställandet av vattendrag _____	30
Kommentarer Enkel handledning för kulturmiljövården _____	31
Bilaga 2. Remissyttranden och hur de hanterats _____	32

Sammanfattning

I denna rapport presenteras nya och reviderade målbilder för god miljöhänsyn, gällande Kulturmiljöer/Övriga kulturhistoriska lämningar. I de fall en målbild reviderats ersätter målbilden tidigare versioner av denna. Övriga målbilder tidigare publicerade i Skogsstyrelsens rapporter 5–2013, 12–2016 och 6–2019 som inte reviderats gäller fortsättningsvis. Faktablad för alla gällande målbilder finns samlade på <http://www.skogsstyrelsen.se/malbilder>

Målbilderna är framtagna i en brett sammansatt arbetsgrupp och har före färdigställandet varit ute på remiss.

Följande målbilder ingår i denna rapport.

- Bebyggelselämningar (revidering)
- Tjärframställningsplatser (revidering)
- Kulturhistoriska stigar och vägar (revidering – tidigare benämnd Färdvägar och stigar)
- Översilningsängar (revidering – tidigare benämnd Översilningsängar och Slåttermysrar)
- Kulturmiljöer vid vatten (ny)

Utöver målbilderna ingår också *Enkel handledning till kulturmiljövården*, en uppdaterad version (föregående från 2016).

För varje målbild finns kommentarer till målbilden. Kommentarer återfinns i bilagan och är till för att komplettera och tydliggöra varför målbilderna ser ut som de gör. Här beskrivs kort hur arbetsgruppen resonerat vid utformningen av respektive målbild. Kortare underlagsmaterial och vilka andra viktiga kunskapsunderlag som används kan också finnas beskrivet. Ytterligare kommentarer finns i bilaga 2 där det är redogjort för hur inkomna remissynpunkter har hanterats.

1 Målbildsarbetet

I denna rapport presenteras nya och reviderade målbilder för god miljöhänsyn, gällande Kulturmiljöer/Övriga kulturhistoriska lämningar. I de fall en målbild reviderats ersätter målbilden tidigare versioner av denna. Övriga målbilder tidigare publicerade i Skogsstyrelsens rapporter 5–2013, 12–2016 och 6–2019 som inte reviderats gäller fortsättningsvis. Faktablad för alla gällande målbilder finns samlade på <http://www.skogsstyrelsen.se/malbilder>

I bilaga 1 finns kommentarer till målbilderna. De innehåller bakgrundsmaterial och är till för att möjliggöra djupare förståelse för varför målbilderna ser ut som de gör. Om en målbild reviderats beskrivs varför revideringen har gjorts och vad som ändrats. Här beskrivs hur arbetsgrupperna jobbat, tänkt och resonerat vid utformningen av målbilderna. Kortare underlagsmaterial och vilka andraviktiga kunskapsunderlag som används kan också finnas beskrivet. I bilaga 2 finns redogjort för hur inkomna remissynpunkter har hanterats.

1.1 Bakgrund

Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket fick hösten 2010 regeringens uppdrag att utarbeta en kunskapsplattform om hur man kan uppnå en större måluppfyllelse när det gäller miljörelaterade mål för hållbart skogsbruk. Enligt uppdragsbeskrivningen skulle uppdraget fokusera på det brukade skogslandskapet och utgå från dagens nivå på skyddade arealer. I uppdraget ingick att beskriva utförandet av dagens skogsbruk i relation till beslutade mål avseende naturvård och miljö inom skogs- respektive miljöpolitiken samt beskriva möjliga orsaker till de brister som finns. Förslag på åtgärder för en bättre måluppfyllelse skulle redovisas. Uppdraget redovisades till regeringen den 30 april 2011 (Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket 2011).

Miljöhänsyn vid föryngringsavverkning var ett av fokusområdena i kunskapsplattformen och där identifierades ett antal problemområden. Det fanns en tydlig skillnad mellan skogssektorn och Skogsstyrelsen i målbild för vilken miljöhänsyn som bör uppnås. Skillnaden i synsätt avspeglade sig i respektive organisation/företagssystem för uppföljning av miljöhänsyn, vilket gjort att det fanns olika uppfattningar om vilken kvalitet miljöhänsynen höll. Uppföljningen av miljöhänsynen hade också kvalitetsbrister. Dessa kvalitetsbrister och skillnader i synsätt och uppföljningssystem tenderade att dominera varje samtal om miljöhänsyn, och hindrade därmed ett konstruktivt och framåtsyftande arbete.

Denna problembeskrivning utgjorde den centrala problembeskrivningen som motiverade att Skogsstyrelsen tog initiativ till en utvecklad dialog om mål, lagkrav och metoder för uppföljning av miljöhänsyn under sommaren 2011, vilken kom att kallas ”Dialog om miljöhänsyn”.

En del i projektet ”Dialog om miljöhänsyn” var att ta fram målbilder för god miljöhänsyn. Det gjordes i fyra arbetsgrupper inom områdena naturvård, mark och vatten, kulturmiljöer och friluftsliv och rekreation. Målbilderna redovisades i en rapport hösten 2013 (Skogsstyrelsen 2013). Föreliggande rapport är en direkt fortsättning på det arbete som påbörjades med dialogen om miljöhänsyn.

Utgångspunkterna, arbetsätt och stora delar av arbetsgrupperna är fortsatt desamma.

Skogsstyrelsen har 2016 och 2017 på uppdrag av regeringen redogjort för hur arbetet med implementering av målbilderna fortlöpt hos myndigheten, branschen och hos andra intressenter (Skogsstyrelsen 2016, 2017). Uppföljningarna har visat att målbilderna har fått ett stort genomslag i skogsbruket. 2016 konstaterades att nästan alla de tjänstemän och entreprenörer som är aktiva vid förnygrings-avverkning var utbildade om målbildernas innehåll och målbilderna fungerar som stöd i deras operativa arbete. Vidare har fastslagits att målbilderna lagt en mycket god grund för förbättring av miljöhänsynen och att myndigheten och skogsbruket har stor tilltro till och engagemang för målbildsarbetet. Skogsstyrelsen såg 2017 att målbilderna är på god väg att etableras som norm i skogssektorns arbete med miljöhänsyn. Tillräckligt underlag har ännu inte funnits för att möjliggöra slutsatser om vilka effekter målbilderna gett i skogen.

1.2 Förvaltning av målbilderna

Målbilderna förvaltas först och främst genom praktisk användning i skogen och i skogssektorns alla organisationer. Nationellt samordnas förvaltningen sedan hösten 2014 av en samverkansgrupp som ansvarar för utveckling av målbilderna och hur de kommuniceras. Samverkansgruppen ska verka för fortsatt dialog och samsyn i syfte att uppnå de skogs- och miljöpolitiska målen. Centralt för samverkansgruppen är att vårda ett gemensamt ägande av målbilderna. Samverkansgruppen har i uppdrag att:

- Kartlägga behoven av att komplettera eller revidera målbilderna för god miljöhänsyn. I denna kartläggning ingår att kartlägga revideringsbehov ur ett användarperspektiv och att kartlägga om nya forskningsrön eller förändringar i de politiskt beslutade målen ger anledning till att revidera målbilderna.
- Ta fram förslag på kompletterande eller reviderade målbilder.
- Ta fram förslag som utvecklar formen för målbilderna och hur de kommuniceras (t.ex. i olika tekniska lösningar) för att öka målbildernas användbarhet.
- Anordna nationella sammankomster, t.ex. exkursioner, för att kalibrera uttolkningen av målbilderna och för att fånga upp behov av vidareutveckling.
- Fånga upp och vidarebefordra behov av aktiviteter från Skogsstyrelsen som syftar till att underlätta eller bidra till implementeringen av målbilderna.
- Årligen ta fram en arbetsplan för vad samverkansgruppen avser att genomföra under kommande år. Arbetsplanen ska innehålla kartlagda behov av kompletteringar och revideringar, en prioritering mellan dessa behov samt ge transparens i samverkansgruppens arbete.

Alla organisationer, företag och skogsägare ansvarar och äger själva frågan om den egna tillämpningen och implementeringen av målbilderna. Samverkansgruppen ska verka för att tillämpning och implementering underlättas men har inte rollen att koordinera detta.

Målbilderna ses kontinuerligt över avseende felaktigheter, detaljförändringar, form och kommunikation. Framtagning av nya målbilder och större revideringar görs av samverkansgruppen utsedda arbetsgrupper.

1.3 Hur målbilderna tagits fram

I denna rapport redovisas förslag på nya och reviderade målbilder för god miljöhänsyn framtagna inom ramen för förvaltningen av målbilderna. Målbildsutvecklingen har skett i en arbetsgrupp gällande för Kulturmiljöer/Övriga kulturhistoriska lämningar.

Att medverka i en arbetsgrupp har möjliggjorts efter öppen anmälan och gruppens nuvarande utseende och sammansättning återspeglar de som velat delta. Vilka personer och organisationer som deltagit framgår av omslaget till denna rapport.

Arbetet har bedrivits genom telefonmöten, workshops och exkursioner. De senare har genomförts i olika typer av miljöer även om alla delar av landet inte har kunnat besökas. Det har varit många och intensiva diskussioner i arbetsgrupperna. I december 2019 gick denna rapport ut på remiss till skogsbruket, myndigheter, kommuner och ideella organisationer. Synpunkter och kommentarer har bearbetats och till stora delar infogats i rapporten.

1.4 Om målbilderna allmänt

Arbetet med att ta fram målbilder för god miljöhänsyn genomförs på grundval av det gemensamma sektorsansvaret och principen om frihet under ansvar. Det vill säga för att förverkliga skogspolitikens mål förväntas näringen (markägare och skogsbrukare) ta eget ansvar för, och bidra med, frivilliga insatser utöver de krav som ställs i lagstiftningen. Arbetet med målbilder har hittills begränsats till att i huvudsak omfatta god miljöhänsyn vid skogliga åtgärder. Miljöhänsynen vid skogsbruksåtgärder är tillsammans med exempelvis formellt skydd och frivilliga avsättningar samt anpassningar av skogsbruksåtgärder, insatser som sammantaget verkar i riktning mot miljömålen uppfyllande.

Målbilderna för god miljöhänsyn är avsedda att vara så konkreta att de är användbara i praktiskt skogsbruk och kan utgöra grund för utbildning, rådgivning och uppföljning av miljöhänsyn (specifikt målbilder för kulturmiljöer utgör i nuläget inte underlag för uppföljning). De tar i många fall upp samma företeelser som omnämns i föreskrifterna till 30 § SvL. I de fallen ligger skillnaden i att hänsyn med stöd av 30 § SvL ska rymmas inom intrångsbegränsningen, medan målbilderna främst tar sikte på god funktion och kan innebära omfattning och inriktning utanför lagens grundramar.

1.5 Målbilder för god miljöhänsyn – kulturmiljöer

Arbetsgruppen för kulturmiljöer har haft som syfte att, med fokus på övriga kulturhistoriska lämningar, till gagn för skogssektorn, ta fram målbilder för lämplig hänsyn till kulturmiljöer i samband med skogsbruksåtgärder, främst vid föryngringsavverkning. Målet har varit enhetlighet, förslag på arbetssätt och framtagandet av enkla definitioner.

2013 utkom de första 7 målbilderna om kulturmiljöer/-lämningar (Skogsstyrelsens rapport 5–2013):

1. Röjningsrösen, hägnader och andra odlingsspår
2. Bebyggelselämningar
3. Färdvägar och stigar
4. Tjärframställningsplatser
5. Kolningsanläggningar
6. Lämningar efter äldre tiders rensköttsel
7. Översilningsängar och slåttermyrar

2016 utkom 3 revideringar (Skogsstyrelsens rapport 12–2016), Odlingsspår/röjningsrösen, Kolningsanläggningar och Lämningar efter äldre tiders rensköttsel. Vidare en ny målbild om Användandet av kulturstubbar, samt en Enkel handledning för kulturmiljövården.

1.6 Övergripande om målbilderna för kulturmiljöer

Några huvudpunkter som gruppen anammat och som kan ses som en viktig grund i synen på lämplig hänsyn och bra arbetssätt skulle enkelt kunna sammanfattas och komprimeras som följer:

- Kulturmiljön är integrerad i traktplaneringen
- Rätt kompetens finns i hela skogsbrukskedjan (hos alla delaktörer)
- Rätt information överförs mellan alla led
- Lämningarna är fria från skador
- Lämningarna återbeskogas inte

Punkterna inbegriper det som utgörs av processen (de olika delaktörerna), dvs. inkluderande planering och information. Denna är delvis generell oavsett lämningstyp och är lika viktig oavsett under vilken lagstiftning lämningen vilar på.

I samband med utgivandet av andra omgången målbilder publicerades externt, med Skogforsk som ansvarig, ett branschgemensamt arbete som tar fasta på den bakomliggande processen i skogsvårdskedjan, *Hänsyn till forn- och kulturlämningar i skogsbruket – branschgemensamma riktlinjer*. Materialet återfinns på <https://www.skogforsk.se/nyheter/2016/nya-riktlinjer-for-hansyn-till-forn--och-kulturlamningar/> Till detta dokument hänvisar målbilderna då det gäller det övergripande planeringsarbetet och informationsöverföringen.

1.7 Struktur – äldre-, reviderade- och nya kulturmiljömålbilder

Målbilderna omfattar de övriga kulturhistoriska lämningar vars hänsyn normalt lyder under Skogsvårdslagen. Fornlämningar som berörs måste samrådas med Länsstyrelsen enligt Kulturmiljölagen, lämplig hänsyn grundas på myndighetens beslut i vart ärende.

Målbilderna är praktiska sammanfattningar med mål och vägledning till god hänsyn i samband med skogliga åtgärder som berör kulturmiljöer. Råden i målbilderna innebär en generell hänsynsnivå vilken delvis förtydligar t.ex.

Skogsvårdslagen. Hänsynsnivån är tillika ofta jämförbar med certifieringsorganens krav (PEFC och FSC). En grundidé har också varit att hänsynsnivån ska vara så god att den till vissa delar är i standard med KML:s krav.

Målbildernas är uppbyggda enligt likartade principer – grundprincipen är att alla lämningar har lika bevarandevärde. De inleds med en generell målbild, dvs. ett lämpligt hänsynsutfall och är därefter innehållande en kort beskrivning om vad målbilden åsyftar (vilka lämningar), hur ser de ut, var de är placerade och vad de har för signalfunktion, dvs. vad kan man hitta mer. Begreppet signalfunktion har hämtats från naturvården. I likhet signalerar en lämning ofta en annan och vice versa. T ex signalerar en brunn att en bebyggelselämning ofta finns i närheten osv. Signalfunktionen är viktig för att förhålla sig till hela kulturmiljön och sätta en lämning i sitt historiska sammanhang, inte sällan också kopplat till biologiska värden. Det sammantagna kulturhistoriska värdet ökar om hela lämningsmiljön kan bevaras eller skötas med minimala skador.

Målbilderna finns för gängse förekommande kulturmiljöer och lämningstyper (grupper av lämningstyper) som vanligen påträffas i skogslandskapet. Målbilderna gäller oavsett om kulturmiljön är registrerad i en databas eller inte. Flertalet av landets lämningar är oregistrerade och stora geografiska områden är heller inte inventerade.

Hänsynsråden i målbilderna är uppdelade utifrån lämningarnas komplexitet. En typ av hänsyn vid enstaka lämningar, en annan då lämningarna ligger i grupp eller omfattar större ytor. Målbildsdokumentens baksida innehåller en detaljerad målbildsanpassning i tabellform (matris) som tar fasta på hänsynen utifrån olika förhållanden.

På baksidan finns en översiktsskiss för att förtydliga hänsynen i ett givet exempel.

1.8 Lagstiftning och avgränsning

Hänsynen till det skogliga kulturarvet regleras huvudsakligen av skogsvårdslagen (1979:429) (SvL) samt av kulturmiljölagen (1988:950) (KML). Skogsstyrelsen har tillsynsansvar för övriga kulturhistoriska lämningar medan länsstyrelserna ansvarar för fornlämningar.

Mer om lagstiftning, avgränsning och målbilder kan läsas i Skogsstyrelsens rapport 5–2013 <http://www.skogsstyrelsen.se/malbilder>.

1.9 Nulägesbild - skaderisker i samband med skogsbruk

Dagens skogsbruk når inte alltid upp till lagens krav då det gäller kulturhänsyn. Skador på kulturmiljöer kan vara svåra eller omöjliga att reparera eller återställa. Att undvika skador eller begränsa dessa vid skogliga åtgärder är viktigt för kulturmiljövården.

Någon systematisk inventering som berör enbart övriga kulturhistoriska lämningar i skogen och effekterna av skogsbrukets påverkan finns inte, däremot görs årligen

en inventering av främst fornlämningar kopplade till skogsmark. Inventeringen som utförs av Skogsstyrelsen förkortas HK – Hänsyn till Kulturmiljöer.

Av skogsbrukets påverkan framträder markberedning som den enskilt största skadefaktorn. Andra typer av skador orsakas av oaktsam körning vid olika skogsbruksåtgärder men också av nedrisning och plantering.

Även indirekta skador uppstår ibland då träd kvarlämnas på eller nära en lämning varefter de vid t ex storm faller. De negativa effekterna av 2000-talets flera stora stormar har varit tydliga.

Läs mer om HK-inventeringen och resultat,

<https://www.skogsstyrelsen.se/statistik/statistik-efter-amne/hansynsuppfoljning-kulturmiljoer/>

2 Reviderade/nya målbilder för kulturmiljöer/övriga kulturhistoriska lämningar 2019

2.1 Bakgrund

Sedan 2016 har arbetet för revidering av fyra äldre målbilder pågått och därutöver framtagande av en ny målbild.

- Bebyggelselämningar (revidering)
- Tjärframställningsplatser (revidering)
- Kulturhistoriska stigar och vägar (revidering – tidigare benämnd Färdvägar och stigar)
- Översilningsängar (revidering – tidigare benämnd Översilningsängar och Slättermyrar)
- Kulturmiljöer vid vatten (ny)

Utöver målbilderna har även en revidering av dokumentet *Enkel handledning för kulturmiljövården* skett.

Som tidigare nämnts har framtagandet skett genom olika möten, workshops och exkursioner. Därutöver har erfarenheter av de äldre målbilderna och dess praktiska användning utvärderats, både hos myndigheter och hos skogliga aktörer. Olika former av utbildningsinsatser och kalibreringar har gett viktig feedback.

Revideringarna syftar främst till att förtydliga hänsynen men även förbättra layout och språkbruk, också skapa enhetlighet. Hänsynsnivån är generellt densamma som i tidigare målbilder. Revideringarna har också tagit fasta på att differentiera hänsynen baserat på om det rör sig om enskilda lämningar eller komplexa strukturer. Även förtydliganden och ställningstaganden om möjliga konfliktsituationer mellan natur- och kulturmiljöhänsyn har tillkommit.

2.2 Målbildsdokument, reviderade och nya

Se kapitel 3-9

3 Bebyggelse lämningar

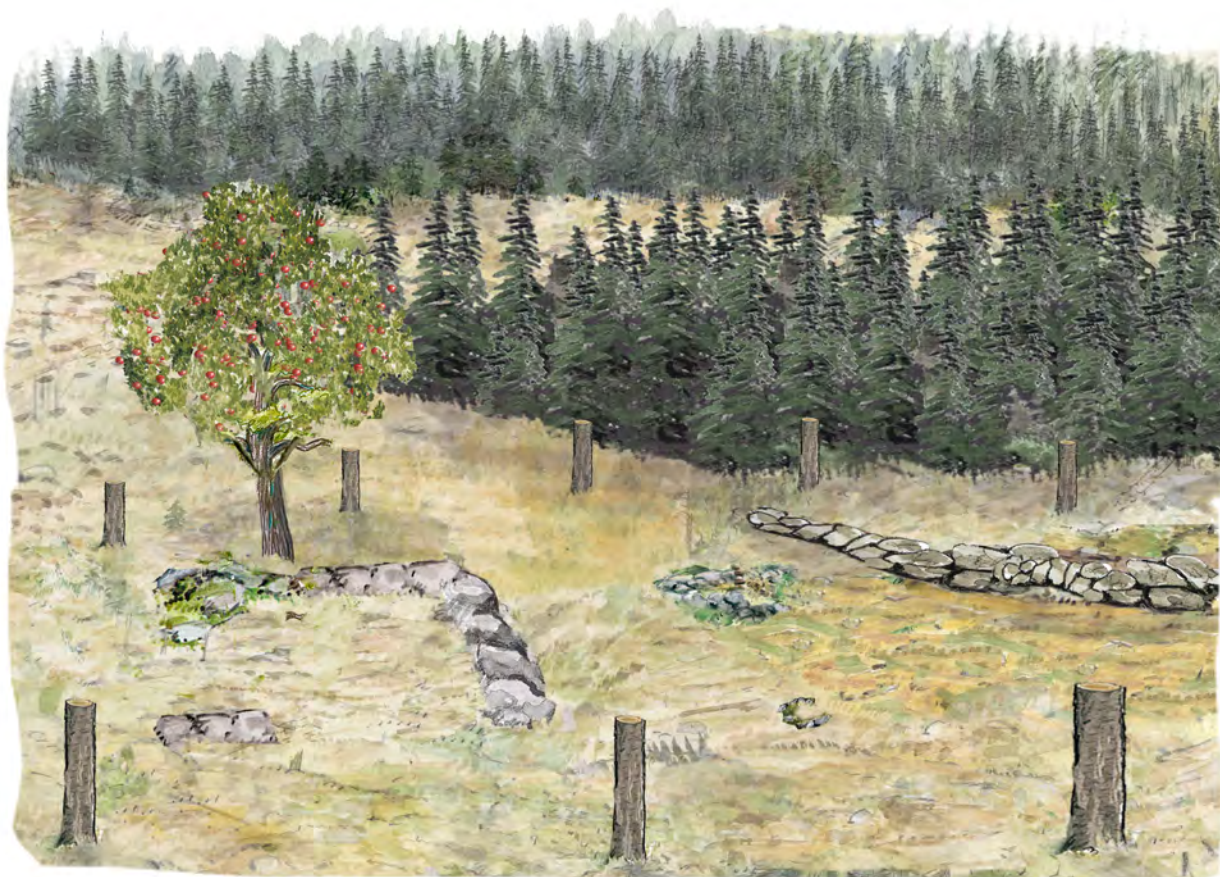

ILLUSTRATION BO PERSSON

Målbild efter föryngringsavverkning

Bebyggelse lämningar och andra tillhörande lämningstrukturer är fria från kör- och markskador och täckande ris. Inga träd växer på eller i direkt närhet till lämningarna, med undantag av ett till bebyggelsen tillhörande biologiskt kulturarv.

Bebyggelse lämningar är rester efter fäbodrar, torp och gårdar av olika slag med tillhörande husgrunder efter bonings- och uthus. Andra lämningstyper kan vara rester efter jordkällare, ängslador, sommarladugårdar samt byggnader efter olika verksamheter som skogs-, bergsbruk och renskötsel. Spåren vi ser idag är ofta knutna till mer varaktiga byggnadskonstruktioner, från medeltid och framåt, med sten som grund. De vanligaste bebyggelse lämningarna härrör från 17- och 1800-tal och har ibland varit i bruk in på 1900-talet.

Hur ser de ut

Byggnader kan ha olika form, struktur och funktion, vara enskilt placerade eller i grupp. Vanligen syns av boningshuset en överväxt hög efter den raserade murstocken. Inte sällan finns även enstens källardel/grop, en trappsten eller de större hörnstenarna i grunden.

Var är de placerade

Bebyggelse lämningar finns i hela landet. Historiken kring äldre byggnader, dess lämningstrukturer och omfång, skiljer sig till viss del geo-grafiskt inom Sverige. Placeringen i landskapet bygger ofta på äldre tiders möjligheter till inkomst. OBS! Torp och fäbodrar är ofta klassade forn lämningar vilket sentida bebyggelse lämningar inte alltid är. Långt ifrån alla är registrerade.

Signalfunktion – Vad kan jag hitta mer

Till bebyggelse lämningar hör ofta övergivna åkrar, röjningsrösen, hägnader och stenröjda ytor i form av trädgård, tomt, gårdsplan eller tun. Vidare kan finnas brunn eller kalkkälla, väg och stig. På och omkring bebyggelsen kan även ett biologiskt kulturarv vara bevarat; gamla kulturväxter, vård- och fruktträd samt buskar, t ex syren.

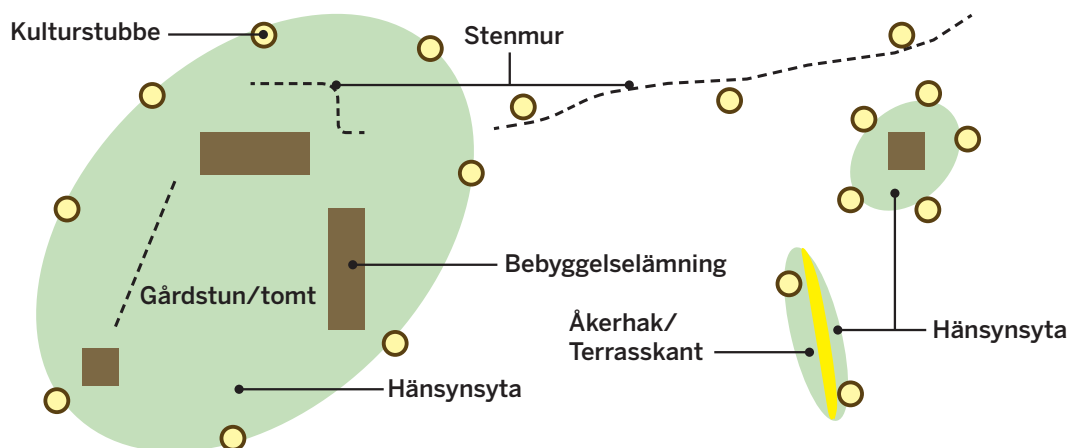
Målbild	Enstaka bebyggelse lämning, med el. utan gårdstun/tomt ²	Yttäckande bebyggelse-lämningar (flera), med tillhörande gårdstun/tomt ²	Angränsande mindre åkerytor ¹ med ev. tillhörande odlingsspår
Förröjning	Träd som växer på lämningar röjs bort och riset avlägsnas. Växtlighet tillhörande det biologiska kulturarvet som växer mellan synliga lämningar ska sparas.		
Föryngrings-avverkning	Alla träd huggs bort och riset avlägsnas. Undvik körning på/intill lämningar. Vid behov av körning på/nära lämningar risas körvägen väl och därefter avlägsnas om möjligt risbädden, om det kan ske utan att skador uppstår. Undvik basvägar genom sammanhängande lämningssmiljöer. Träd med kulturhistoriska värden, t ex hamlade- eller vårdträd kvarlämnas. Hamling kan med fördel ske för att minska risken för omkullblåsning. Övriga naturvärdesträd ska tas bort om de riskerar att skada lämningar.	Synliga lämningsstrukturer, t ex stenmur, terrasskant, åkerhak och enskilda odlingsrösen hålls fria från träd, ris och körning. Träd med kulturhistoriska eller mycket höga biologiska värden kan kvarlämnas intill stenmur/odlingsröse. På öppna ytor kan övriga naturvärdesträd sparas.	
Kulturstubbar	Markeras med 3 eller fler kulturstubbar som ställs 2–5 m utanför lämningens yttre kant.	Sammanhängande lämningssmiljö, t ex nära varandra liggande bebyggelselämningar och gårdstun, markeras med lämpligt antal kulturstubbar, ca 2–5 m utanför området. Separat belägna lämningar markeras enskilt.	Separat belägna lämningar (se exempel ovan) kan märkas ut med lämpligt antal kulturstubbar 2–5 m utanför lämningens yttre kant.
Markberedning och Plantering	Rätt placerade kulturstubbar fungerar som hänsynsgräns. Saknas dessa, eller är felaktigt placerade, gäller ca 5 m avstånd från lämningens yttre kant.	Som för enstaka lämning. Inkludera sammanhängande lämningssmiljö, t ex område med bebyggelselämningar som ligger nära varandra och gårdstun (se bild).	Föryngra gärna utan markberedning eller med skonsamma metoder för bibehållen markstruktur och med hänsyn till synliga lämningar/strukturer.
Röjning och Gallring	Lämningar hålls fria från träd och ris. För körning gäller det samma som vid föryngringsavverkning (se ovan). Närmast utanför lämning eller lämningssmiljö gynnas löv.		Synliga lämningsstrukturer (se exempel ovan) hålls fria från träd, ris och körning.
Passerande av stenmur	Använd befintliga eller tidigare överfarter. Vid behov av passage använd trasigt parti och bygg på med ris/virke för att begränsa tryckskador. Som ett sista alternativ kan, efter dialog med Skogsstyrelsen, en öppning i stenvuren göras. Avlägsna ris/virke i efterhand (om möjligt).		

¹ För angränsande stora områden med odlingslämningar se målbild för odlingsspår/röjningsrösen!

² Tunet är bebyggelsemiljöns hjärta och avskiljs oftast genom avvikande växtlighet, markens profil, stenmur el. liknande. Saknas tydlig avgränsning av tun hålls ett avstånd till bebyggelse på ca 10 meter.

För mer information om hur du arbetar med forn- och kulturlämningar: Branschgemensamma riktlinjer är framtagna av skogsbruket och Skogforsk. Gå in på: www.skogforsk.se för att läsa mer.

! OBS. Fornlämningssklassade lämningar behandlas enligt länsstyrelsens beslut!

Skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn ger vägledning om hur miljöhänsyn bör tas vid skogsbruksåtgärder. De är något att eftersträva vid planering och genomförande av skogsbruksåtgärder och ska användas anpassat till aktuell trakts specifika förutsättningar. Aktuell målbild är framtagen i bred samverkan inom skogssektorn av en arbetsgrupp sammansatt av representanter från skogsnäringen, skogsägare, Skogsstyrelsen, andra berörda myndigheter, ideella organisationer och specialister inom aktuellt område. 2016-12-07. Mer information på www.skogsstyrelsen.se/malbilder

4 Tjärframställningsplatser

ILLUSTRATION BO PERSSON

Tjärframställningsplatser

Målbild efter föryngringsavverkning

Lämningarna är fria från kör- och markskador och från täckande ris. Inga träd växer på eller i direkt närhet till lämningar.

Tjärframställningsplatser är lämningar efter framställning av tjära, vidareförädling av tjära eller närbesläktade produkter, t ex beck. Tjära har tillverkats sedan äldre järnålder och har tidvis varit en betydande inkomstkälla, också för export.

Hur ser de ut

Tjärframställningsplatser kan ha olika utseende. Vanliga typer är tjärränna, tjärdal och tjärgrop. Tjärrännan hittas i södra Sverige på sluttande mark i form av en nedsänkt ränna, normalt grävd, i vissa fall stensatt, någon gång med förslagad botten. Rännan avslutas med en mindre stenkonstruktion och en grop för uppsamling. Tjärdalen är oftast nedgrävd i en sluttning. Den framstår som en rund grop med en öppning/ränna i sin lägsta punkt och en grop för uppsamling. Tjärgropen, som är utan tappningsränna,

dateras till förhistorisk tid. Ytterligare lokala varianter förekommer. Ibland återfinnes stelnad tjära i botten eller rester efter kolstybb på eller nära intill lämningen.

Var är de placerade

Tjärframställningslämningar återfinns i skogsmark i stora delar av landet och är ofta fornlämningar.

Signalfunktion – Vad kan jag hitta mer

Vanligen ligger lämningarna ensamma medan tjärgropar ofta uppträder parvis. Från senare delen av 1800-talet och första delen av 1900-talet finns exempel på omfattande tjärframställning i tjärfabriker. Lämningarna kan bestå av husgrunder, ugnrester, stubbrytnings-gropar, stubbupplag och järnvägsräls.

Målbild	Enstaka lämningar, inkluderat tillhörande gropar	Yttäckande lämningar, flera tjärframställningsplatser
Förröjning	Träd som växer på lämningar röjs bort och riset avlägsnas.	
Föryngrings-avverkning	Alla träd huggs bort och riset avlägsnas. Undvik körning på/intill lämningar.	
Kulturstubbar	Markeras med 3 eller fler kulturstubbar som ställs 2–5 m utanför lämningens yttre kant.	Lämningar som ligger närmre än 20 m ifrån varandra bör betraktas som en enhet. Kulturstubbar placeras 2–5 m utanför lämningsområdet.
Markberedning och Plantering	Rätt placerade kulturstubbar fungerar som hänsynsgräns. Saknas dessa, eller är felaktigt placerade, gäller ca 5 m avstånd från lämningens yttre kant.	Samma som för enstaka lämningar. Markberedning bör inte ske mellan lämningar om avståndet understiger 20 m.
Röjning och gallring	Alla träd huggs bort och riset avlägsnas. Ingen körning på/intill lämningar.	

För mer information om hur du arbetar med forn- och kulturlämningar: Branschgemensamma riktlinjer är framtagna av skogsbruket och Skogforsk. Gå in på: www.skogforsk.se för att läsa mer.

! OBS. Fornlämningsklassade lämningar behandlas enligt länsstyrelsens beslut!

Ovan bilder på olika typer av tjärframställningsplatser. T.v. stensatt tjärränna belägen i backe. Foto Göran Lundh. T.h. Norrländsk tjärådal. Foto Västerbottens Museum.

Skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn ger vägledning om hur miljöhänsyn bör tas vid skogsbruksåtgärder. De är något att eftersträva vid planering och genomförande av skogsbruksåtgärder och ska användas anpassat till aktuell tracts specifika förutsättningar. Aktuell målbild är framtagen i bred samverkan inom skogssektorn av en arbetsgrupp sammansatt av representanter från skogsnäringen, skogsägare, Skogsstyrelsen, andra berörda myndigheter, ideella organisationer och specialister inom aktuellt område. 2016-12-07. Mer information på www.skogsstyrelsen.se/malbilder

5 Kulturhistoriska stigar och vägar

Målbild efter förnygringsavverkning

Stigar/vägar är fria från kör- och markskador och från täckande ris. Inga träd växer på eller i direkt närhet på tillhörande lämningar.

Kulturhistoriska stigar och vägar

Stigar och vägar har alltid fungerat som förbindelselänkar mellan platser där människor bott och verkat. Från arbetet vid gruvan, kolmilan, de olika odlings- och slättermarkerna och till kyrkan. Platsnamn på kartan kan berätta om äldre vägnät, t ex pilgrimsvägar. Inte sällan följer nutida vägar äldre tiders sträckningar. Exempel på lämningar är; kärnväg, vinterväg, landsväg, banvall efter järnväg.

Hur ser de ut

Många stigar/vägar kan vara svåra att upptäcka. De syns i dag som en avvikelse i växtligheten, en fördjupning i marknivån, en stenfri yta i en annars stenfylld omgivning eller med stensatta delar genom fuktig mark. Många färdvägar används fortfarande, mer eller mindre frekvent.

Var är de placerade

Rester efter stigar/vägar återfinns som kortare sträckor i anslutning till där man vistats. Vägar sökte sig fram

genom skog och odlad mark på väl-dränerat underlag, på åschrön, hållmark eller längs ett skogsbryn.

Ofta tog man omvägar runt sumpmarker och vattendrag eller så korsade man dessa på smalaste stället, vilket gett de gamla vägarna deras karakteristiska slingrande linjeföring. Stigar och ridstigar på löst underlag utvecklades till hålvägar, vägar som genom nötning och erosion fördjupats. Så småningom förbättrades de viktigaste stigarna med grusfyllning och breddades till vagnsbredd.

Signalfunktion – Vad kan jag hitta mer

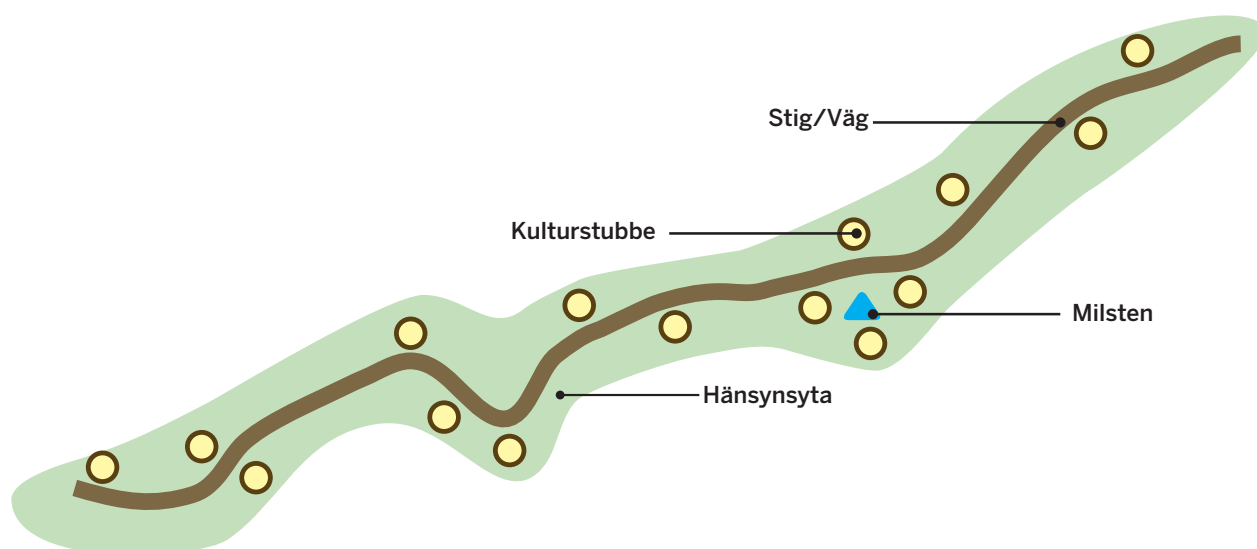
Väghållningsstenar, milstenar och vilstenar är vanliga lämningar intill stigar/vägar. Ofta har dessa ristningar med figurer, initialer och årtal. Även ristade träd förekommer, liksom offerkast/ högar av ris eller sten. Stensatta broar och vägbankar är också vanliga. Historiska stigar och färdvägar som ännu används har ett högt socialt värde (se målbilder om rekreation).

Målbild	Stigar och vägar/linjeobjekt	Angränsande lämningstyper t ex vägmärke, vilsten, offerkast, ristning/blecka, rösad högstubbe och bro
Förröjning	Röj bort träd och buskar som begränsar stigens/vägens synlighet eller användbarhet.	Träd och buskar som växer på lämningar röjs bort och riset avlägsnas.
Föryngrings-avverkning	Alla träd huggs bort och riset avlägsnas. Ingen körning på sträckningen. Begränsa eventuella överfarter till så få ställen som möjligt och risa dessa vid behov alternativt bygg överfart, om det kan ske utan att skador uppstår. Träd med kulturhistoriska spår, naturvärdesträd, t ex rönn, sälg, hassel och enstaka träd som bedöms mycket stormfasta kvarlämnas. Hamling eller topphuggning kan med fördel ske för att minska risken för omkullblåsning.	Träd som växer på lämningar huggs bort och riset avlägsnas.
Kulturstubbar	Linjeobjekt såsom stigar/vägar markeras med kulturstubbar längs med sträckningen. Markera särskilt tydligt då stigen/vägen ändrar riktning. För att upprätthålla/lätt återfinna stigen, i de fall den fortfarande används, bör kulturstubbarna placeras nära/invid stigen/vägen.	Bind ihop stig/väg med angränsande lämningstyper med lämpligt antal kulturstubbar. Dessa placeras ca 2–5 m utanför (se bild nedan).
Markberedning och plantering	Rätt placerade kulturstubbar fungerar som hänsynsgräns. Saknas dessa, eller är felaktigt placerade, gäller ca 5 m avstånd från lämningens yttre kant. OBS! Till skillnad mot andra lämningstyper bör kulturstubbar placeras nära stigen/vägen (se ovan). Det är viktigt att en zon utanför, ca 2-5 meter hålls fri från markberedning.	
Röjning och Gallring	Håll stigar/vägar och lämningar fria från ris och träd. Begränsa eventuella överfarter till så få ställen som möjligt och risa dessa vid behov alternativt bygg överfart, om det kan ske utan att skador uppstår.	

För mer information om hur du arbetar med forn- och kulturlämningar: Branschgemensamma riktlinjer är framtagna av skogsbruket och Skogforsk. Gå in på: www.skogforsk.se för att läsa mer.

! OBS. Fornlämningsklassade lämningar behandlas enligt länsstyrelsens beslut!

Skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn ger vägledning om hur miljöhänsyn bör tas vid skogsbruksåtgärder. De är något att eftersträva vid planering och genomförande av skogsbruksåtgärder och ska användas anpassat till aktuell tracts specifika förutsättningar. Aktuell målbild är framtagen i bred samverkan inom skogssektorn av en arbetsgrupp sammansatt av representanter från skogsnäringen, skogsägare, Skogsstyrelsen, andra berörda myndigheter, ideella organisationer och specialister inom aktuellt område. 2016-12-07. Mer information på www.skogsstyrelsen.se/malbilder

6 Översilningsängar

Målbild efter förnygringsavverkning

Lämningarna är fria från kör- och markskador och från täckande ris. Inga träd växer på eller i direkt närhet till lämningar.

Översilningsängar

Översilningsäng är en lämning efter en på konstlad väg översilad naturlig ängsmark där vattnet i återkommande perioder sakta och oavbrutet fick rinna. Oftast slutar marken något. Översilningen medförde en naturlig gödslings effekt och skördevolymen av vinterfoder ökade kraftigt genom sådan konstgjord bevattning. Översilningsängen har ofta återgått till att bli skogsmark – användningen försvann successivt under tidigt 1900-tal och spåren av dem och tillhörande lämningar varierar i omfattning. Den ska inte förväxlas med slättermyr (mad/våtäng) som är en plan våtmark som nyttjats för höslätter. Även om många slättermyrar har vuxit igen är de sällan berörda av skogsbruk.

Hur ser de ut

Översilningstekniken innebar att vattnet leddes från bäckar och sjöar fram till de naturliga ängsmarkerna. Genom mindre bevattningsrännor/silfåror, fördelades vattnet ut över ängsmarken. De lämningar som idag

återfinns består ofta av olika varianter av diken, kanaler och fåror, förutom själva ytan eller området som slogs. Ibland återfinns även rester efter fördämningar, vallar och dammluckor. Biologiska spår, såsom avvikande gräsarter, örter och lövträd, arter som förr gynnats av hävdad/öppnare mark, kan indikera på tidigare förekomst av översilningsängar.

Var är de placerade

Översilningsängar, vilka oftast ligger på fastmark, har funnits i hela landet men återfinns idag framförallt i de norra delarna. Öppna områden i skogen eller gamla platsnamn kan ge en fingervisning om äldre tiders översilningsängar.

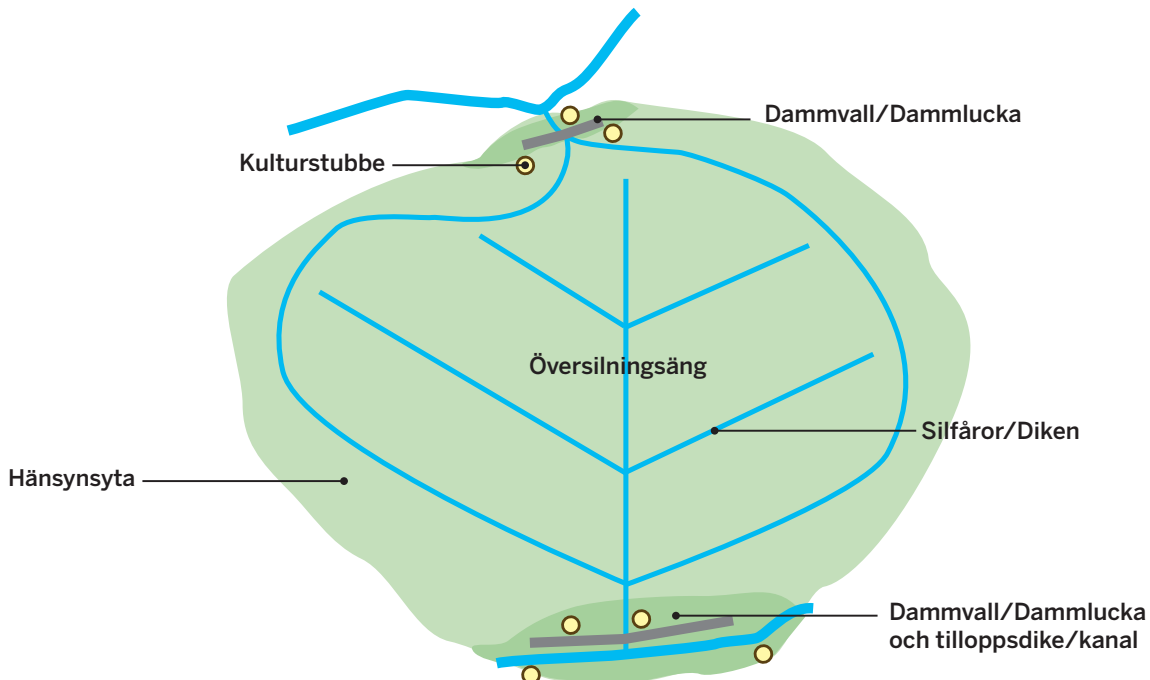
Signalfunktion – Vad kan jag hitta mer

Intill en översilningsäng, men också i anslutning till den blötare slättermynen, kan det finnas spår av lador, hässjevirke, hövägar, klövjebroar eller övergivna redskap.

Målbild	Enstaka lämning (tillrinnings- och avrinningsdike, dammlucka, dammvall, m.fl.)	Den tidigare öppna ängsmarken
Förröjning	Träd som växer på lämningar röjs bort och riset avlägsnas.	Betraktas som vanlig skogsmark med generell hänsyn.
Föryngrings- avverkning	Alla träd huggs bort och riset avlägsnas. Undvik körning på/intill lämningar. Vid linjeobjekt begränsa eventuella överfarter till så få ställen som möjligt och risa dessa väl. Vid behov broa/bygg kavelbro.	Betraktas som vanlig skogsmark med generell hänsyn.
Kulturstubbar	Markeras med lämpligt antal kulturstubbar som ställs 2–5 m utanför lämningar.	Inga kulturstubbar ställs.
Markberedning och plantering	Rätt placerade kulturstubbar fungerar som hänsynsgräns. Saknas dessa, eller är felaktigt placerade, gäller ca 5 m avstånd från lämningens yttre kant.	Föryngra gärna utan markberedning eller med skonsamma metoder för bibehållen markstruktur.
Röjning och Gallring	Alla träd huggs bort och riset avlägsnas. Undvik körning på/intill lämningar.	Vanlig miljöhänsyn tas.

För mer information om hur du arbetar med forn- och kulturlämningar: Branschgemensamma riktlinjer är framtagna av skogsbruket och Skogforsk. Gå in på: www.skogforsk.se för att läsa mer.

! OBS. Fornlämningsklassade lämningar behandlas enligt länsstyrelsens beslut!

Skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn ger vägledning om hur miljöhänsyn bör tas vid skogsbruksåtgärder. De är något att eftersträva vid planering och genomförande av skogsbruksåtgärder och ska användas anpassat till aktuell trakts specifika förutsättningar. Aktuell målbild är framtagen i bred samverkan inom skogssektorn av en arbetsgrupp sammansatt av representanter från skogsnäringsen, skogsägare, Skogsstyrelsen, andra berörda myndigheter, ideella organisationer och specialister inom aktuellt område. 2016-12-07. Mer information på www.skogsstyrelsen.se/malbilder

7 Kulturmiljöer vid vatten

Målbild efter förnygringsavverkning

Lämningarna är fria från kör- och markskador och från täckande ris. Inga träd växer på eller i direkt närhet till lämningar. Undvik åtgärd inom kantzon om det finns risk för allvarliga körskador.

Kulturmiljöer vid vatten

Vatten har alltid varit betydelsefullt för människan. Vattenvägar och vattenmiljöer har fungerat som kommunikationsleder och för transporter, som rörelsekraft eller resurs vid bevattning, jakt och fiske. Människan har på olika sätt utnyttjat vattenmiljöer och försökt styra dem, därav har olika spår i dess närområden uppstått.

Hur ser de ut

Kulturmiljöer vid vatten innefattar bl. a broar, såg-, kvarn-, järnbruks- och flottningsmiljöer med tillhörande bebyggelselämningar (t ex grunder efter hyttor och flottarkojor). De flesta lämningar är konstruerade av sten i olika strukturer och storlek. Ibland består de av eller är kompletterade med trä. Flottningsleder har inneburit att man rätat eller stensatt fåror, eller byggt träkonstruktioner, vid besvärliga passager. Till kvarnfall och sågdämmen finns tillhörande rännor och dammvallar

av grus och sten. Intill sjöar och vattendrag kan hamnkonstruktioner eller fiskerianordningar hittas, oftast av sten.

I synnerhet inom det samiska lämningssområdet finns spår efter förvaringsplatser (gropar) intill vattendragen - se målbild för *Lämningar efter äldre tiders renskötsel*.

Var är de placerade

Dessa lämningstyper återfinns spridda i hela landet. I vissa fall kan vattenanknutna lämningar förekomma på numera torrlagd mark.

Signalfunktion – Vad kan jag hitta mer

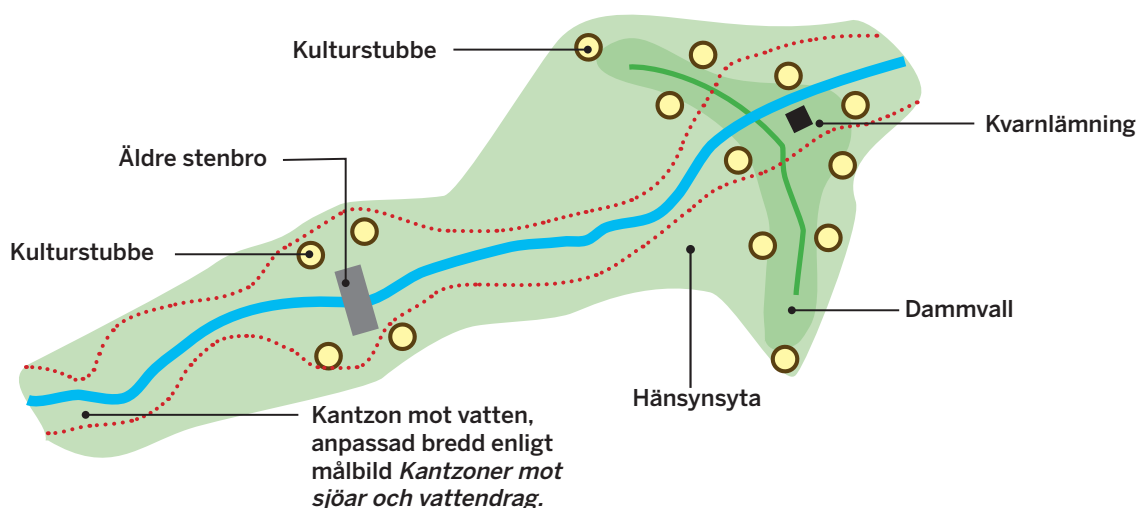
En mängd olika lämningstyper, baserat på arbete och bomiljö, kan finnas i närheten. Vattenmiljöer är också viktiga för naturvården - se målbild för *Kantzoner mot sjöar och vattendrag*.

Målbild	Enstaka lämningar (t ex lämning efter Kvarn och bro) samt andra typer av yttäckande lämningar och linjeobjekt (t ex stensatt dike, damnvall och flottningsanläggning/-led)
Förröjning	Träd och buskar som växer på eller i direkt närhet till synliga lämningar röjs bort och riset avlägsnas, gäller även inom kantzon mot vatten.
Föryngrings-avverkning	Alla träd huggs bort och riset avlägsnas. Undvik körning på/intill lämningar. <u>Inom kantzon mot vatten*:</u> Alla träd på eller i direkt närhet till lämningen huggs bort och riset avlägsnas. Vid stor risk för stormskador ta bort träd som kan falla över lämningen. OBS! Finns risk för allvarlig körskada lämnas lämningen orörd.
Kulturstubbar	Markeras med 3 eller fler kulturstubbar som ställs 2–5 m utanför lämningens yttre kant.
Markberedning och plantering	Rätt placerade kulturstubbar fungerar som hänsynsgräns. Saknas dessa, eller är felaktigt placerade, gäller ca 5 m avstånd från lämningens yttre kant. <u>Inom kantzon mot vatten:</u> Med anpassning minst 5–10 meter ifrån lämningens yttre kant. Se målbild för <i>Hänsyn till vatten vid beståndsanläggning</i> .
Röjning och Gallring	Lämningar hålls fria från träd och ris. Undvik körning på eller i direkt närhet till lämningar. <u>Inom kantzon mot vatten:</u> Alla träd på eller i direkt närhet till lämningar huggs/röjs bort och riset avlägsnas. Undvik körning på eller i direkt närhet till lämningar. OBS! Finns risk för allvarlig körskada lämnas lämningen orörd.

*Med kantzon avses zonen närmst vattnet, med eller utan träd/buskar. Kantzonens funktion är betydelsefull för vattnets värde!

För mer information om hur du arbetar med forn- och kulturlämningar:
Branschgemensamma riktlinjer är framtagna av skogsbruket och Skogforsk.
Gå in på: www.skogforsk.se för att läsa mer.

! OBS. Fornlämningsklassade lämningar behandlas enligt länsstyrelsens beslut!

Skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn ger vägledning om hur miljöhänsyn bör tas vid skogsbruksåtgärder. De är något att eftersträva vid planering och genomförande av skogsbruksåtgärder och ska användas anpassat till aktuell trakts specifika förutsättningar. Aktuell målbild är framtagna i bred samverkan inom skogssektorn av en arbetsgrupp sammansatt av representanter från skogsnäringen, skogsägare, Skogsstyrelsen, andra berörda myndigheter, ideella organisationer och specialister inom aktuellt område. 2016-12-07.
Mer information på www.skogsstyrelsen.se/malbilder

8 Enkel handledning till kulturmiljövården

Enkel handledning till kulturmiljövården

Fornlämning eller övrig kulturhistorisk lämning?

Den som planerar eller utför ett arbete är enligt lag skyldig att ta reda på om någon fornlämning eller annan kulturlämning berörs.

Fornlämningar är lämningar efter människors verksamhet under forna tider. De ska ha tillkommit genom äldre tiders bruk och vara varaktigt övergivna. Dessutom ska de ha tillkommit före 1850.

Alla fornlämningar är skyddade enligt *Kulturmiljölagen* (KML). Detta gäller även de som inte är registrerade. Länsstyrelsen är ansvarig myndighet.

Övriga kulturhistoriska lämningar är också varaktigt övergivna lämningar av människors verksamhet. Dessa har normalt kommit till efter 1850. Då gäller *Skogsvårdslagen* (SvL). Skogsstyrelsen är ansvarig myndighet.

1850 ett viktigt årtal

Många lämningar av en viss typ kan vara tillkomna såväl före som efter 1850 och i det enskilda fallet vet man sällan något om den exakta dateringen. Då merparten av lämningar av viss typ kan antas höra hemma inom ett visst tidsspänn görs i praktiken en generaliserad datering för hela lämningstypen som sådan. Riksantikvarieämbetet RAÄ har tagit fram *Lämningstypen* för vilka lämningar som är fornlämning eller övrig kulturhistorisk lämning. T ex säger man att torplämningen ska klassas som fornlämning då en större del av torpen kan antas ha byggts före 1850. På samma sätt ska kolbotten efter res- och liggmila klassas som övrig kulturhistorisk lämning om vi inte kan anta att den tillkommit före 1850. En stående byggnad med tak och väggar kan aldrig betraktas som fornlämning eller övrig kulturhistorisk lämning oavsett när den uppfördes.

Tillstånd enligt KML

Åtgärder som berör en fornlämning och som påverkar marken eller det som finns under marken, kräver tillstånd av länsstyrelsen. Det gäller t.ex. vägbyggnation, skyddsdikning, stubbskörd, markberedning, plantering, askåterföring och gödsling. Att röja, gallra och förnygringsavverka skogen kräver normalt inget tillstånd under förutsättning att lämningen inte riskeras att skadas. En normal rutin är att avverkningsanmälan som berör fornlämning skickas in till Länsstyrelsen.

När tillstånd ges medför detta i regel vissa villkor om hur åtgärder får utföras.

Till en fornlämning hör ett så stort område som behövs för att bevara fornlämningen. Detta område kallas

fornlämningsområde och har samma skydd som fornlämningen. Länsstyrelsen bestämmer hur stort detta område är. I samband med skogsbruksåtgärder kan länsstyrelsen komma att ställa villkor på hela eller del av fornlämningsområdet. Man kallar då detta för villkorsområde.

SVL, målbilder och hänsynsnivå

Enligt Skogsvårdslagen ska skador till följd av skogsbruksåtgärder undvikas helt eller begränsas i anslutning till övriga kulturhistoriska lämningar. Samtidigt säger man att skyddet inte avsevärt får försvåra skogsbruket. I de flesta fall är lämningarna så pass begränsade i storlek att de mycket sällan medför några större svårigheter att skydda dem.

Målbilderna för god miljöhänsyn gäller enbart övriga kulturhistoriska lämningar och är ingen lagnivå. De ger vägledning om en lämplig hänsynsnivå vid planering och genomförande av skogsbruksåtgärder i produktionsskog. Målbilderna är något att sträva efter och ska användas anpassat till aktuell trakts specifika förutsättningar.

Allas vårt gemensamma ansvar

Ansaret för forn- och kulturlämningar delas av alla. Detta gäller för såväl privatpersoner, markägare, företag som myndigheter. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador undviks eller begränsas. Markägaren har också ett särskilt ansvar att se till att ombud och entreprenörer har nödvändig information.

För att kunna ta en bra hänsyn till kulturvården är det

FOTO: MATIAS PERSSON

nödvändigt att ha tydliga rutiner. Dessa ska finnas inom och mellan alla delar av skogsbrukskedjan (processen) liksom mellan skogsbruket och myndigheterna. Mer information finns i dokumentet, framtaget gemensamt av flera aktörer inom skogsbranschen: *Hänsyn till forn- och kultur lämningar i skogsbruket - branschgemensamma riktlinjer*.

Generella hänsynsråd

Nedan följer några allmänna förslag till hänsyn och insatser som med fördel kan införlivas i företagets och myndigheternas olika rutiner och policyer. Dessa gäller generellt alla typer av övriga kulturhistoriska lämningar och i många fall även för fornlämningar. För detaljhänsyn hänvisas till målbilderna!

1. God och relevant kompetens om kulturmiljöer hos alla aktörer och genom hela processen, från bestånds-etablering till förnygringsavverkning.
2. Bra kartunderlag (GIS-system), skogsbruksplan och planeringsunderlag. Informationen, t ex från berörda myndigheter eller från markägare, följer med i processen från start till mål. Maskinförare i samtliga led ska få tydlig information om de kulturmiljöer som berörs och vilka villkor och hänsyn som gäller.
3. Gemensam och lättförståelig terminologi i beslut, meddelande eller råd.
4. Kontakta gärna Länsstyrelsen eller Skogsstyrelsen vid tveksamheter.

Under avverkningsprocessen och efter;

1. Gör fältplaneringen i god tid innan avverkning, helst på barmark. Lämningar bör om möjligt markeras.
2. Planera basvägar, virkesupplag och risvältor så att forn- och kulturlämningar inte skadas. Var även uppmärksam på intilliggande områden där det också kan finnas lämningar.
3. Känsliga miljöer kan kräva avverkning vid bra bärighet.
4. Ta bort alla träd på lämningen och undvik nedrisning.
5. Dra inte träd över lämningar. Träden kan skada lämningen, t.ex. rubba stenar.
6. Ställ alltid kulturstubbar, antal efter behov så att lämningen blir tydligt kringgärdad.
7. Vid markberedning, se till att utföraren nås av tidigare information.
8. Använd gärna grönsrisplantering utan markberedning där det är möjligt, i känsliga och komplexa miljöer.

Biologiskt kulturarv och signalfunktioner

Intill äldre bebyggelse lämningar finns ofta kulturväxter såsom hamlade träd, vårdträd, syren, fruktträd, liljor med mera. Det kallas det biologiska kulturarvet och omfattas av hänsynsreglerna i Skogsvårdslagen. Många gånger kan det biologiska kulturarvet hjälpa till att identifiera bebyggelseplatser.

Lämningar har ofta en signalfunktion som indikerar att något annat kan finnas. Det gäller inte bara det biologiska kulturarvet. En brunn signalerar en trolig bebyggelse lämning i närheten, en kolbotten en kolarkojgrund osv.

Hur vet jag vad som finns

En viktig källa till forn- och kulturlämningar är Kulturmiljöregistret/Fornsök. Här finns de kända lämningarna registrerade.

Samma register kan hittas via Skogsstyrelsens Mina sidor och Skogens Pärlor, här återfinns även Skog & Historiaregistret. Ladda gärna ner webbappen Skogens Pärlor (<https://www.skogsstyrelsen.se/sjalvservice/karttjanster/webbappar-for-mobil-och-surfplatta/>) till din telefon som nås via Skogsstyrelsens hemsida. Därutöver kan det finnas lokala register hos t.ex. hembygdsföreningar, många av dessa har gjort torpinventeringar.

Även om databaserna innehåller många lämningar är det fortfarande mycket som saknas. Uppskattningsvis är ca 75 % av skogsmarken inte tillräckligt inventerad.

En oregistrerad lämning är tillika skyddad och ska bevaras och hanteras på samma sätt som en registrerad lämning.

Rapportera gärna nyfynd till Länsstyrelsen eller läns museet och låt informationen om en hittad lämning föras in i skogsbruksplanen eller i ett internt register.

Riksantikvarieämbetet KMR (Fornsök)

<https://app.raa.se/open/fornsok/>

Skogsstyrelsen

Mina sidor eller Skogens pärlor
www.skogsstyrelsen.se

Nyttiga länkar och lästips

Lantmäteriet: historiskakartor.lantmateriet.se

Riksarkivet/SVAR: www.sok.riksarkivet.se

Skogforsk m fl: www.skogskunskap.se

Det samiska kulturlandskapet: www.gaaltije.se

Marie Emanuelsson, Skogens biologiska kulturarv (pdf)

Evald Gustavsson m.fl, Kulturmiljövård i skogen

Lars Kardell, Svenskarna och Skogen, del 1 och 2

Fäbodan och fäbodskogar: Biologiskt kulturarv i nordliga skogar:

http://_saml.raa.se/xmlui/handle/raa/3342

Kulturarv i gammelskog:

<https://www.vbm.se/utforska/arkeologi/>

---

9 Litteratur/källförteckning

Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket 2011. Skogs-och miljöpolitiska mål –brister, orsaker och förslag på åtgärder. Skogsstyrelsen meddelande 2011:2.

Skogsstyrelsen 2013. Målbilder för god miljöhänsyn – en delleverans från Dialog om miljöhänsyn. Skogsstyrelsen rapport 2013:5.

Skogsstyrelsen 2016. Implementering av målbilder för god miljöhänsyn. Skogsstyrelsen meddelande 2016:9.

Skogsstyrelsen 2016. Nya och reviderade målbilder för god miljöhänsyn - Skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder. Skogsstyrelsen rapport 2016:12.

Skogsstyrelsen 2017. Implementering av målbilder för god miljöhänsyn 2017. Skogsstyrelsen rapport 2017:9.

Skogsstyrelsen 2019. Nya målbilder för god miljöhänsyn vid dikesrensning och skyddsdikning. Skogsstyrelsens rapport 2019:06

Faktablad för alla gällande målbilder finns samlade på www.skogsstyrelsen.se/malbilder

Bilaga 1. Kommentarer till rapportens medföljande målbilder

Kommentarer målbild Bebyggelselämningar

Målbilden bebyggelselämningar ersätter tidigare målbild med samma namn.

Naturvård kontra kulturmiljövård

Efter några år av praktisk användning av tidigare version har det framkommit flera önskemål och några befogade frågeställningar har uppstått. En vanligt förekommande fråga har varit hur man prioriterar mellan naturvård och kulturmiljövård, t ex mellan naturvärdesträd som växer i eller nära lämning och själva kulturmiljövärdet. Gruppens arbete har mynnat i en generalisering där alla växande träd ska bort och därefter görs eventuellt en anpassning (t ex hamling eller topphuggning för att minska riskerna) utifrån lämningens eller lämningens områdes omfattning. Naturvärdesträd som står på sådant sätt att de inte kan skada lämning, orsaka rotsprängning, att de faller på eller skapar rotvälta som skadar, kan lämnas. Praktiskt får man tillämpa reglerna utifrån lokala förhållanden, t ex beakta stormrisker osv., men också andra miljömässiga värden. Grundprincipen är att ett naturvärde kan återskapas, en förstörd lämning är svårare att återskapa. Som ett exempel utgör biologiska kulturarv, t ex vårdträd och andra kulturväxter, sällan en fara för lämningen då dessa från början varit placerade en bit ifrån.

Ett dilemma är de växande trädens estetiska värden och att de i vissa fall kan kännas avvikande från kringliggande miljö och därmed ge kulturmiljön en attraktiv dimension, vara besvärande och t.o.m. förtydligande. Problemet uppstår när närområdet blir kallt och till synes rotstabila lövträd kan då utgöra en fara för kulturmiljön. Att tillskapa en attraktiv närmiljö med bestående träd får ses som ett mål att eftersträva i kommande generation skog.

Kulturstubbar vid bebyggelsemiljöer

Hur man arbetar med kulturstubbar som skydd och signal är komplex vid bebyggelselämningar. Ju fler tillhörande lämningar inom samma bestånd ju svårare att förtydliga. Vid exkursioner och utifrån praktisk användning av kulturstubbar har framgått att för många separat markerade lämningar och dessutom närliggande varandra resulterar i en svårbedömd hänsyn för markberedningsföraren eller andra skogliga aktörer. Det blir förvirrande vid tolkningen om vad som är innanför eller utanför. Att dra en gräns för när ett område ska föras samman och markeras som en enhet, eller när antalet kulturstubbar ska begränsas eller tala om metertal till förmån för det ena tankesättet eller det andra är svårt att avgöra och förtydliga. Matrisen på baksidan av målbilder försöker förhålla sig till detta så praktiskt som möjligt.

Bebyggelselämningar och lagstiftningen

Bebyggelselämningar är idag att tolka som fornlämning om de inte kan bevisas vara tillkomna efter 1850. Tillhörande odlingsspår/näraliggande lämningar kan vara både fornlämning och övrig kulturhistorisk lämning beroende på hur nära bebyggelsemiljön de ligger, eller hur de registrerats (om de är registrerade).

Kommentarer Tjärframställningsplatser

Målbilden Tjärframställningsplatser ersätter tidigare målbild med samma namn. Målet med det reviderade dokumentet har varit att förtydliga hänsynen, beskriva de olika utseendena och förbättra layouten.

Ett varierande utseende

Lämningar efter tjärframställningsplatser har över landet ett varierande utseende. Oftast ligger de som ensamma lämningar med tillhörande uppsamlingsgrop, ibland förekommer de i grupperingar. Förekomsten geografiskt ser olika ut, i vissa områden är de sällsynta. I vissa fall är de registrerade som fornlämning, mera allmänt som övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentarer målbild Kulturhistoriska vägar och stigar

Målbilden Kulturhistoriska stigar och vägar ersätter tidigare målbild med rubriken Färdvägar och stigar, detta för att tydligare anspela på kulturmiljön, den historiska kopplingen. Inte sällan sammanfaller rekreativvärden och nutida nyttjande av äldre vägar och stigar. En kulturhistorisk väg eller stig kan också förekomma utan fysiska spår, dvs. enbart bestående av tradition om väg eller stig alternativt att den finns dokumenterad på äldre karta. Värdet av den sistnämnda finns ändå och anpassad hänsyn tas, i vissa fall kan enstaka tillhörande lämningar finnas kvar.

Kulturstubbar, speciell hantering

Hänsyn till stigar och vägar skiljer sig något från övriga lämningstyper och målbilder genom att kulturstubbar lämpligen placeras nära intill sträckningen. Till skillnad mot de flesta andra lämningar hamnar hänsynsområdet därmed utanför kulturstubbarna. Anledningen är att värdet av nära placerade kulturstubbar förstärker stigens sträckning, inte bara till gagn för skogliga åtgärder utan också för upprätthållandet av stigen/vägen – den kan lättare följas/hittas. Viktigt är då att markberedning inte sker för nära kulturstubbarna med risk för att själva stigen/vägen skadas. Skillnaden i ställandet av kulturstubbar gäller bara stigen/vägen och inte eventuella tillhörande lämningar, dessa markeras såsom övriga lämningar, minst 2–5 meter utanför yttre avgränsning.

Lagstiftningen

Vägar och stigar utgör sällan fornlämning, däremot är tillhörande lämningar, t ex vilstenar m fl. ofta klassade som fornlämning.

Kommentarer målbild Översilningsängar

Översilningsängar ersätter tidigare målbild med rubriken Översilningsängar och Slåttermyrar. Namnändringen görs då slåttermyrar sällan utgör en lämning där produktivt skogsbruk sker. I de fall äldre slåttermyrar dikats ut och övergått till produktionsskog finns endast i undantagsfall lämningar att ta hänsyn till och om de finns kan de i regel kopplas till befintliga målbilder, t ex Bebyggelselämningar eller Röjningsrösen, hägnader och andra odlingsspår.

Översilningsängar och spår efter tidigare bruk är ibland komplexa och svåra att förhålla sig till. De kan vara mycket stora och spåren otydliga. Lämningarna utgörs oftast av rester efter dammvallar och dikesfårar. Historiska dikesfårar har inte sällan övergått till ”moderna diken” som fortsatt underhålls genom rensning. För att inte skapa otydlighet bör kulturstubbar användas med försiktighet.

Sammantaget har den reviderade målbilden fått en förbättrad layout, förtydligande text och hänsynsmål samt tillförts en översiktsskiss för att ge ett exempel på hur ett översilningssystem har fungerat och sett ut.

Kommentarer målbild Kulturmiljöer vid vatten

Målbilden för Kulturmiljöer vid vatten är ny. Målbildens syfte är att förtydliga hur hänsyn lämpligast tas i närhet till känsliga miljöer, dit vattenmiljöer oftast räknas. Målbilden ska förtydliga hur man prioriterar mellan behovet av trädbevuxen kantzon mot vatten och ett bevarande av kulturmiljövärdena. Målbilden ska också ge exempel på vad som kan finnas utmed vattendrag och att vattendrag idag kan vara rätade eller tillhörande kulturmiljöer vara placerade på numera torrlagda partier.

Kulturhistoriska värden prioriteras

Generellt gäller att de kulturhistoriska värdena ska prioriteras före andra värden om åtgärden kan ske utan att körskador eller andra skador uppstår. Kan inte lämningarna frihuggas utan risk för negativ påverkan på vattnet ska åtgärden inte utföras. Att den trädbevuxna kantzonen däremot försvinner just kring lämningen bör accepteras, i många fall utgör kulturmiljön en ytterst begränsad yta. Att förtydliga lämningarna ger också estetiska värden. I enskilda fall kan manuell hjälp förbättra möjligheterna till bevarandet av lämningar.

Tillhörande lämningar

Inte sällan förekommer komplexa lämningssmiljöer intill eller nära vattenmiljöer, t ex efter flottning, järnframställning eller andra bruksmiljöer. Målbilden specifikt tar upp arbetssättet och hänsynsnivån närmst vattenmiljön. I de fall tillhörande lämningar finns i närområdet hänvisas till berörda målbilder, t ex den för Bebyggelselämningar.

Användandet av kulturstubbar inom kantzon kan nyanseras. Det är inte fel att ställa kulturstubbar men heller inte ett måste då kantzonen kanske inte berörs av återbeskogning och markberedning. Ett ställningstagande får tas i fall efter fall.

Återställandet av vattendrag

Kulturmiljögruppen har inte kunnat förhålla sig till förändringar i/av vattendraget, t ex borttagande av vandringshinder etc., detta då sådana åtgärder inte utgör skogsbruksåtgärder. Gruppen anser emellertid att kulturhistoriska värden är viktiga för förståelsen av vårt kulturarv.

Kommentarer Enkel handledning för kulturmiljövården

Dokumentet Enkel handledning för kulturmiljövården ersätter tidigare dokument med samma namn. Grundtanken med detta dokument är att komplettera de enskilda målbilderna med allmän information om kulturmiljövård och ge generella hänsynsråd och tips.

Handledningen ska utgöra en bas i förståelsen för skillnaden mellan en fornlämning och en övrig kulturhistorisk lämning och vad det innebär praktiskt. De allmänna tipsen och hänsynsråden gäller oavsett lämningstyp och tar delvis avstamp i arbetet med hela processen, från planering av åtgärd till nästa generation skog.

Revideringen har tillfört konkreta tankar och mer länkar till bra kunskapsunderlag.

Bilaga 2. Remissyttranden och hur de hanterats

En remissversion av denna rapport var ute på remiss under dec-febr. 2019–2020.

Nedan redovisas nedkortat synpunkter och kommentarer som inkom på remissen och hur synpunkterna har hanterats. I de fall liknande synpunkter har framförts av flera har dessa sammanförts till en synpunkt.

Remissvar har lämnats av:

Generella och allmänna remissynpunkter	Samverkansgruppens hantering och ställningstaganden

REMISSVERSION

AV SKOGSSTYRELSEN PUBLICERADE RAPPORTER:

- 2012:1 Kommunikationsstrategi för Renbruksplan
2012:2 Förstudierapport, dialog och samverkan mellan skogsbruk och rennärning
2012:3 Hänsyn till kulturmiljöer – resultat från P3 2008–2011
2012:4 Kalibrering för samsyn över myndighetsgränserna avseende olika former av dikningsåtgärder i skogsmark
2012:5 Skogsbrukets frivilliga avsättningar
2012:6 Långsiktiga effekter på vattenkemi, öringsbestånd och bottenfauna efter ask- och kalkbehandling i hela avrinningsområdena i brukad skogsmark – utvärdering 13 år efter åtgärder mot försurning
2012:7 Nationella skogliga produktionsmål – Uppföljning av 2005 års sektorsmål
2012:8 Kommunikationsstrategi för Renbruksplan – Är det en fungerande modell för samebyarna vid samråd?
2012:9 Ökade risker för skador på skog och åtgärder för att minska riskerna
2012:10 Hänsynsuppföljning – grunder
2012:11 Virkesproduktion och inväxning i skiktad skog efter höggallring
2012:12 Tillståndet för skogsgenetiska resurser i Sverige. Rapport till FAO
- 2013:1 Återväxtstöd efter stormen Gudrun
2013:2 Förändringar i återväxtkvalitet, val av förnygring-smetoder och trädslagsanvändning mellan 1999 och 2012
2013:3 Hänsyn till forn- och kulturlämningar – Resultat från Kulturpolytaxen 2012
2013:4 Hänsynsuppföljning – underlag inför detaljerad kravspecifikation, En dellerans från Dialog om miljöhänsyn
2013:5 Målbilder för god miljöhänsyn – En dellerans från Dialog om miljöhänsyn
- 2014:1 Effekter av kvävegödsling på skogsmark – Kunskapssammanställning utförd av SLU på begäran av Skogsstyrelsen
2014:2 Renbruksplan – från tanke till verklighet
2014:3 Användning och betydelsen av RenGIS i samrådsprocessen med andra markanvändare
2014:4 Hänsynen till forn- och kulturlämningar – Resultat från Hänsynsuppföljning Kulturmiljöer 2013
2014:5 Förstudie – systemtillsyn och systemdialog
2014:6 Renbruksplankoncept – ett redskap för samhällsplanering
2014:7 Förstudie – Artskydd i skogen – Slutrapport
- 2015:1 Miljöövervakning på Obsytorna 1984–2013 – Beskrivning, resultat, utvärdering och framtid
2015:2 Skogsmarksgödsling med kväve – Kunskapssammanställning inför Skogsstyrelsens översyn av föreskrifter och allmänna råd om kvävegödsling
2015:3 Vegetativt förökad skogsodlingsmaterial
2015:4 Global framtida efterfrågan på och möjligt utbud av virkesråvara
2015:5 Satellitbildskartering av lämnad miljöhänsyn i skogsbruket – en landskapsansats
2015:6 Lägsta ålder för förnygringsavverkning (LÅF) – en analys av följder av att sänka åldrarna i norra Sverige till samma nivå som i södra Sverige
- 2015:7 Hänsynen till forn- och kulturlämningar – Resultat från Hänsynsuppföljning Kulturmiljöer 2014
2015:8 Uppföljning av skogliga åtgärder längs vattendrag för att gynna lövträd och lövträdetablering.
2015:9 Ångermanälvprojektet – förslag till miljöförbättrande åtgärder i mellersta Ångermanälven och nedre Fjällsjälven
2015:10 Skogliga konsekvensanalyser 2015–SKA 15
2015:11 Analys av miljöförhållanden – SKA 15
2015:12 Effekter av ett förrändrat klimat–SKA 15
2015:13 Uppföljning av skogliga åtgärder längs vattendrag för att gynna lövträd och lövträdetablering
- 2016:1 Uppföljning av biologisk mångfald i skog med höga naturvärden – Metodik och genomförande
2016:2 Effekter av klimatförändringar på skogen och behov av anpassning i skogsbruket
2016:3 Kunskapssammanställning skogsbruk på torvmark
2016:4 Alternativa skogsskötselmetoder i Vildmarksriket – ett pilotprojekt
2016:5 Hänsyn till forn- och kulturlämningar – Resultat från Hänsynsuppföljning Kulturmiljöer 2015
2016:6 METOD för uppföljning av miljöhänsyn och hänsyn till rennärningen vid stubbskörd
2016:7 Nulägesbeskrivning om nyckelbiotoper
2016:8 Möjligheter att minska stabilitetsrisker i raviner och slänter vid skogsbruk och exploatering – Genomgång av ansvar vid utförande av skogliga förändringar, ansvar för tillsyn samt ansvar vid inträffad skada
2016:9 Möjligheter att minska stabilitetsrisker i raviner och slänter vid skogsbruk och exploatering – Exempelsamling
2016:10 Möjligheter att minska stabilitetsrisker i raviner och slänter vid skogsbruk och exploatering – Metodik för identifiering av slänter och raviner känsliga för vegetationsförändringar till följd av skogsbruk eller expoatering
2016:11 Möjligheter att minska stabilitetsrisker i raviner och slänter vid skogsbruk och exploatering – Slutrapport
2016:12 Nya och reviderade målbilder för god miljöhänsyn – Skogssektors gemensamma målbilder för god miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder
2016:13 Målanpassad ungskogsskötsel
2016:14 Översyn av Skogsstyrelsens beräkningsmodell för bruttoavverkning
- 2017:2 Alternativa skötselmetoder i Råndalen – Ett projekt i Härjedalen
2017:4 Biologisk mångfald i nyckelbiotoper – Resultat från inventeringen – ”Uppföljning biologisk mångfald” 2009–2015
2017:5 Utredning av skogsvårdslagens 6 §
2017:6 Skogsstyrelsens återväxtuppföljning – Resultatet från 1999–2016
2017:7 Skogsträdens genetiska mångfald: status och åtgärdesbehov
2017:8 Skogsstyrelsens arbete för ökad klimatanpassning inom skogssektorn – Handlingsplan
2017:9 Implementering av målbilder för god miljöhänsyn – Regeringsuppdrag

REMISSVERSION

- 2017:10 Bioenergi på rätt sätt – Om hållbar bioenergi i Sverige och andra länder – En översikt initierad av Miljömålsrådet
- 2017:12 Projekt Mera tall! – 2010–2016
- 2017:13 Skogens ekosystemtjänster – status och påverkan
- 2018:1 Produktionshöjande åtgärder – Rapport från samverkansprocess skogsproduktion
- 2018:2 Effektiv skogsskötsel – Delrapport inom Samverkan för ökad skogsproduktion
- 2018:3 Infrastruktur i skogsbruket med betydelse för skogsproduktionen: Nuläge och åtgärdsförslag – Rapport från arbetsgrupp 2 inom projekt Samverkansprocess skogsproduktion
- 2018:4 Åtgärder för att minska skador på skog – Rapport från samverkansprocess skogsproduktion
- 2018:5 Samlad tillsynsplan 2018
- 2018:6 Uppföljning av askåterföring efter spridning
- 2018:7 En analys av styrmedel för skogens sociala värden – Regeringsuppdrag
- 2018:8 Tillvarata jobbpotentialen i de gröna näringarna – Naturnära jobb – Delredovisning av regeringsuppdrag
- 2018:9 Slutrapport – Gemensam inlämningsfunktion för skogsägare – Regeringsuppdrag
- 2018:10 Nulägesbeskrivning av nordvästra Sverige
- 2018:11 Vetenskapligt kunskapsunderlag för nyckelbiotopsinventeringen i nordvästra Sverige
- 2018:12 Statistik om skogsägande/Strukturstatistik
- 2018:13 Föreskrifter för anläggning av skog – Regeringsuppdrag
- 2018:14 Tillvarata jobbpotentialen i de gröna näringarna – Naturnära jobb – Delredovisning av regeringsuppdrag
- 2018:15 Förslag till åtgärder för att kompensera drabbade i skogsbruket för skador med anledning av skogsbränderna sommaren 2018 – Regeringsuppdrag
- 2019:1 Indikatorer för miljö kvalitetsmålet Levande skogar
- 2019:2 Fördjupad utvärdering av Levande skogar 2019
- 2019:3 Den skogliga genbanken – från storhetstid till framtid
- 2019:4 Åtgärder för en jämnställd skogssektor
- 2019:5 Slutrapport Tillvarata jobbpotentialen i de gröna näringarna – Naturnära jobb
- 2019:6 Nya målbilder för god miljöhänsyn vid dikesrensning och skyddsdikning
- 2019:7 Återkolonisering av hjortdjur inom brandområdet i Västmanland
- 2019:8 Samverkan Tiveden
- 2019:9 Samlad tillsynsplan 2019
- 2019:10 Förslag till åtgärder på kort och lång sikt för att mildra problem i områden med multiskadad ungskog i Västerbottens- och Norrbottens län
- 2019:11 Förebyringsarbetet efter skogsbranden i Västmanland 2014
- 2019:12 Utveckling av metod för nyckelbiotopsinventering i nordvästra Sverige
- 2019:13 Regler och rekommendationer för skogsbränsleuttag och kompensationsåtgärder – Kunskapsunderlag
- 2019:14 Regler och rekommendationer för skogsbränsleuttag och kompensationsåtgärder – Vägledning
- 2019:15 Underlag för genomförande av direktivet om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor
- 2019:16 Skogsbrukets kostnader för viltskador
- 2019:17 Ömvärldsanalys svensk skogsnäring
- 2019:18 Statistik om formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark – Redovisning av regeringsuppdrag
- 2019:19 Attityder till nyckelbiotoper – Nulägesbeskrivning 2018
- 2019:20 Kulturmiljöer – en självklar del i skogslandskapet
- 2019:21 Kulturmiljöer – en självklar del i skogslandskapet Skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn – nya och reviderade målbilder. Målbilder för kulturmiljöer/övriga kulturhistoriska lämningar

AV SKOGSSTYRELSEN PUBLICERADE MEDDELANDEN

Under 2017 slogs Skogsstyrelsens publikationer Rapport och Meddelande ihop till en med namnet Rapport.

2012:1	Förslag på regelförenklingar i skogsvårdslagstiftningen	2015:4	Renskogsavtal och lägesbeskrivning i frågor om skogsbruk – rennäring
2012:2	Uppdrag om nationella bestämmelser som kompletterar EU:s timmerförordning	2015:6	Utvärdering av ekonomiska stöd
2012:3	Beredskap vid skador på skog	2016:1	Kunskapsplattform för skogsproduktion – Tillståndet i skogen, problem och tänkbara insatser och åtgärder
2013:1	Dialog och samverkan mellan skogsbruk och rennäring	2016:2	Analys av hur Skogsstyrelsen verkar för att miljömålen ska nås
2013:2	Uppdrag om förslag till ny lagstiftning om virkesmätning	2016:3	Delrapport – Främja anställning av nyanlända i de gröna näringarna och naturvärden
2013:3	Adaptiv skogsskötsel	2016:4	Skogliga skattningar från laserdata
2013:4	Ask och askskottsjukan i Sverige	2016:5	Kulturarv i skogen
2013:5	Förstudie om ett nationellt skogsprogram för Sverige – Förslag och ställningstaganden	2016:6	Sektorsdialog 2014 och 2015
2013:6	Förstudie om ett nationellt skogsprogram för Sverige – omvärldsanalys	2016:7	Adaptiv skogsskötsel 2013–2015
2013:7	Ökad jämställdhet bland skogsägare	2016:8	Agenda 2030 – underlag för genomförande – Ett regeringsuppdrag
2013:8	Naturvårdsavtal för områden med sociala värden	2016:9	Implementering av målbilder för god miljöhänsyn
2013:9	Skogens sociala värden – en kunskapssammanställning	2016:10	Gemensam inlämningsfunktion för skogsägare
2014:1	Översyn av föreskrifter och allmänna råd till 30 § SvL – Del 2	2016:11	Samlad tillsynsplan 2017
2014:2	Skogslandskapets vatten – en lägesbeskrivning av arbetet med styrmedel och åtgärder	2017:1	Skogens sociala värden i Skogsstyrelsens rådgivning och information
2015:1	Förenkling i skogsvårdslagstiftningen – Redovisning av regeringsuppdrag	2017:2	Främja nyanländas väg till anställning i de gröna näringarna och naturvärden
2015:2	Redovisning av arbete med skogens sociala värde	2017:3	Regeringsuppdrag om jämställdhet i skogsbruket
2015:3	Rundvirkes- och skogsbränslebalanser för år 2013 – SKA 15	2017:4	Avrapportering av regeringsuppdrag om frivilliga avsättningar

---

PUBLICERING OCH BESTÄLLNING AV SKOGSSTYRELSENS RAPPORTER

Skogsstyrelsens rapporter publiceras som pdf-filer på vår webbplats: www.skogsstyrelsen.se/om-oss/publikationer/

Äldre publikationer kan beställas eller laddas ned i webbutiken: shop.skogsstyrelsen.se/sv/publikationer/

Skogsstyrelsen publicerar dessutom foldrar, broschyrer, böcker med mera inom skilda skogliga ämnesområden. Skogsstyrelsen är också utgivare av tidningen Skogseko.

Beställning av publikationer och trycksaker:
Skogsstyrelsen,
Böcker och broschyrer
551 83 JÖNKÖPING

Telefon: 036-35 93 40, 036-35 93 00 (vx)
e-post: bocker@skogsstyrelsen.se
webbutik: shop.skogsstyrelsen.se/sv/

REMISSVERSION

Daniels Per-Erik RK STAB

Från: mattias.n.persson@skogsstyrelsen.se
Skickat: den 19 december 2019 15:02
Ämne: Remiss nya och reviderade målbilder för god miljöhänsyn - kulturmiljöer
Bifogade filer: Följebrev remiss 20191219.pdf; Målbilder kulturmiljö remissversion 201901219.pdf

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Remiss om nya målbilder för god miljöhänsyn gällande kulturmiljöer

Inom ramen för arbetet med målbilder för god miljöhänsyn remitterar målbildsförvaltningens samverkansgrupp härmed fyra reviderade samt en ny målbild gällande kulturmiljöer/övriga kulturhistoriska lämningar, därutöver en enkel handledning till kulturmiljövärden.

Målbilder för god miljöhänsyn är skogssektorns gemensamma arbete och har framtagits i bred samverkan med representanter från skogsnäringen, skogsägare, Skogsstyrelsen, andra berörda myndigheter, ideella organisationer och specialister inom området.

Målbilderna återfinns tillsammans med kommentarer och övergripande information om målbildsprojektet i bifogad rapport och gäller:

- Bebyggelselämningar
- Tjärframställningsplatser
- Kulturhistoriska stigar och vägar
- Översilningsångar
- Kulturmiljöer vid vatten

Yttrande

Ni ombeds att yttra er över bifogad remiss **senast fredagen 2020-02-07**, svaren skickas med e-post till skogsstyrelsen@skogsstyrelsen.se

Med vänlig hälsning

Samverkansgruppen för förvaltning av målbilder för god miljöhänsyn

Kontaktpersoner (vid frågor)

Mattias Persson (gruppsamordnare kulturmiljögruppen), Skogsstyrelsen
mattias.n.persson@skogsstyrelsen.se

Oskar Forsberg (ordföranden samverkansgruppen), Skogsstyrelsen oskar.forsberg@skogsstyrelsen.se

Bilaga

Remissversionen av rapporten *Skogssektorns gemensamma målbilder - nya och reviderade målbilder för god miljöhänsyn – Målbilder för kulturmiljöer/övriga kulturhistoriska lämningar*

Med vänlig hälsning
Mattias Persson

Mattias Persson | Skogskonsulent
Skogsstyrelsen | Skånes distrikt
Box 63, 28121 Hässleholm
036-35 93 00 (växel) | 0451-38 31 16 (direkt)
mattias.n.persson@skogsstyrelsen.se | skogsstyrelsen.se

